

A fogyatékosok demográfiai adatai a népszámlálás tükrében

Absztrakt

Minden társadalomban fellelhető a fogyatékoság jelensége. A súlyos és kevésbé súlyos fogyatékosággal élő emberek feltérképezése az adott államban azonban csak közel másfél évszázadra tehető, így hazánkban is. A rendszeres 10 évenkénti népszámlálási adatok fogyatékoságra vonatkozó kimutatásai jól tükrözik a társadalmi gondolkodás probléma behatárolását az egyes emberek és csoportok esetében, valamint a fogyatékoságot jelölő kifejezések és adatok tanulmányozásával képet kapunk a társadalmi értékek változásáról, valamint a gazdasági, politikai folyamatok hatásairól a fogyatékosági státuszok alakulásában.

1. Népszámlálási adatok a 19. sz.-tól a II. világháborúig

A fogyatékos emberek a társadalom legesélytelenebb, leghátrányosabb helyzetű csoportjai közé tartoznak. A peremhelyzetet nemcsak jellemző biológiai állapotuk determinálja, hanem korlátozott lehetőségeik következtében kialakult és/vagy esetleg több generáción átörökített rossz életkörülményeik is, amelyek jelentősen megnehezítik a társadalmi normaként elfogadott életnívó megteremtését. Az elmúlt században is érzékelhető volt ez a jelenség, az akkori szociálisan érzékeny kormányok a nép állapotának felmérésekor a fogyatékosági kategóriára is kiterjesztették a népszámlálási adatgyűjtést. (Lakatos, 1996.)

Az emberek számbavételét egyetlen állam sem kerülheti el. Ennek történeti háttéréről ismeretesebbek az ókori kultúrákból meglévő adatok, miszerint például Kínában már i.sz. e. 4000-es években történtek számbavételek, a római Birodalomban a rendszeres népszámlálásokat a cenzusok hajtották végre. Európában a 19. sz. elején kezdtek rendszeressé válni, amelynek elsősorban gazdasági és katonai okai voltak. Jellemzően két kategóriát vizsgáltak, a nemeket és az életkort. A tudományosság kritériumainak megfelelő lakossági számbavétel 1846-ban először Belgiumban történt A. Quetelet statisztikus vezetésével. A későbbi évtizedekben az Egyesült Államokban és Európában a gazdasági és társadalmi relációkat is figyelembe véve differenciálódott a népszámlálás statisztikai alapú lebonyolítása és feldolgozása. 1950 óta az

ENSZ statisztikai bizottsága koordinálja a népszámlálásokat. Európában 2001-től az Európai Unió szabályozza a tagállamokban történő népszámlálásokat.

Hazánkban is az európai tendenciák érvényesültek az adatgyűjtés terén. Kiemelkedő a Mária Terézia és II. József uralkodása alatti teljes körű népszámlálás tervének kidolgozása, amely adatokból már nemcsak a lakosság számát, hanem a társadalmi-foglalkozási, nemi, életkori, családi állapotokra, házakra vonatkozó adatokat is fel kívánták dolgozni. A reformkísérlet nem valósult meg, így 1850-ben az 1848-49-es szabadságharc leverése után került sor egy újabb népszámlálásra, mely a lakosság passzív ellenállása és szervezési nehézség miatt kevésbé mondható átfogónak.

A kiegyezést követően azonban már rendszeres időközönként – általában 10 évenként – egységes mérési módszert alkalmazva folytatták az összeírásokat, amelyek már a népesség sokoldalú vizsgálatát biztosították.

Az 1867-ben néhány minisztérium statisztikai szakosztályt szervezett Keleti Károly vezetésével, mely **az első népszámlálást bonyolította le 1869-ben.** A rendszer itt még kevésbé különítette el a fogyatékosokat, mint népességsoport kategóriát, melyet az összeírólapon feltüntetett rovat szövege is jól érzékeltet:

„Ide bejegyzendő, ha az illető vak vagy siketnéma, elmebeteg, hülye: továbbá ha az illető a rendes katonasághoz, honvédséghez, szabadságosokhoz, aggastyánhoz, tartalékosok- vagy póttartalékosokhoz tartozik: továbbá vajjon kiszolgált katona-e?” (Klinger – Kepecs,1990)

1. táblázat Az 1869. évi népszámlálás fogyatékosok adatai területek és nemek szerint

Terület	Népesség összesen	Fogy- os össze- sen	Vak	Siket- néma	Elme- beteg	Hülye
Magyarország	11 117 623	49 198	13 243	14 396	9 556	12 003
Erdély	2 101 727	14 267	3 167	4 201	2 288	4 611
Együtt	13 219 350	63 465	16 410	18 597	11 844	16 614

Fiume	17 884	81	16	10	32	23
Horvát-szlavónorsz.	979 722	5 008	1 481	1 530	963	1 034
Határőrvidék	120 0371	2 279	616	562	323	778
Összesen	15 417 327	70 833	18 523	20 699	13 162	18 449
Férfi						
Összesen	7 653 560	39 080	9.800	11 869	7 164	10 247
Nő						
Összesen	7 763 767	31 753	8 723	8 830	5 998	8 202

Forrás : Országos Magyar kir. Statisztikai Hivatal (1871). Pest.

A fogyatékoság köréből kihagytak jelentős csoportokat, mint a mozgáskorlátozottakat és más testi fogyatékosokat. Összességében azonban kitűnik, hogy jelentős részük támogatásra szoruló csoportokhoz tartoztak: "A nyert számok nagysága megdöbbentő, mert összeadva a vak, siketnéma, elmebeteg egyéneket és hülyéket, csakis az e nemű természeti hiányokban szenvedők száma 70.000-re vagyis az összes lakosságnak közel fél százalékára rúg, kik – kevés kivétellel – keresetképtelenek lévén, hozzátartozóik vagy közsegélyezés által fenntartandók s ápolandók."¹ Az összlakosság mintegy 0,5 %-a sorolható a fogyatékosok csoportjába, a fogyatékos férfiak kissé nagyobb arányban vannak jele, mint a nők. A fogyatékosági típusok alapján a siketnémák a legnépesebbek, a vak és hülye² kategóriában közel hasonló számúak a személyek.

Az **1880-as összeírásnál** részletes adatokat gyűjtöttek a betegséggel kapcsolatos körülményekre, (időtartam, súlyosság), amely összefüggésbe hozható a fogyatékosági típusokkal is, valamint részletesen fel lehet vázolni a fogyatékosok helyzetét az adatgyűjtés alapján. Kölcsönhatásaiban értelmezte a fogyatékoság és vallás, családi állapot, etnikai hovatartozás jellemzőit: „E számok egy csodálatra méltó tüneményre vezetnek, melynek magyarázatát a statisztika ez idő szerint még meg nem adhatja, de a melyre mindamellert rá kell utalnia. ... a siketnémáknál és hülyéknél mind a házasok, mind az özvegyek száma csekély és

¹ Az 1869-ben végzett népszámlálás adatait egy külön kiadványban foglalták össze, mely 1871-ben jelent meg: A Magyar Korona Országában az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei a hasznos háziállatok kimutatásával együtt. Pest, 1871. Országos Magyar kir. Statisztikai Hivatal 470-474.o.)

² A napjainkban pejoratív értelmezésű jelző az elmúlt századok szakkifejezése volt, mely az értelmi fogyatékoságot (gyengeelméjű) jelölte.

jóval mögötte marad az általános népszám arányának. Az özvegy vak nők roppant nagy száma nem-e azt látszik mutatni, hogy a támaszuktól megfosztott nő keserves tengetésre levén szorulva, addig-addig nyomorog kézimunkával, míg végre belevakul?”³

2. táblázat Az 1880. évi népszámlálás adatai a fogyatékosok foglalkozása szerint **Férfi**

Foglalkozás	Népesség összesen	Fogy. össz.	Vak	Siketném a	Elmebete g	Hülye
Értelmiségi	108 766	101	69	2	25	5
Közszolga	33 021	30	18	4	3	5
Nyugdíjas	8 584	112	77	5	22	8
Földművelésnél foglalkozó	3 547 206	11 326	2 686	3 396	1 908	3 336
Bányászatnál foglalkozó	25 546	34	5	13	5	11
Iparnál fogl.	713 777	1 346	359	524	258	205
Kereskedésnél foglalkozó	165 911	121	44	11	36	30
Napszámos	442 594	1 635	296	492	274	573
Cseléd	46 370	126	9	42	27	48
Jövedel.-ből él	18 338	319	204	20	57	38
Alamizs.-ből él	20 086	3 241	1 826	366	380	669
Intézetben elh.		1 032	112	122	750	48
Bordélyháztulaj.	68					
Iskolába jár	917 948	448	39	142	73	194
Foglalk.nélküli	1 641 615	17 849	4 496	5 449	2 871	5 033
Fogs.letartózt.	13 080	6	2	1	2	1

³ A Magyar Korona Országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei némely hasznos háziállatok kimutatásával együtt. Budapest, 1882. Országos Magyar kir. Statisztikai Hivatal In: A fogyatékoság kérdése a magyar népszámlálások történetében. KSH. 1996. Budapest.

Összesen	7 702 910	37 726	10 242	10 589	6 691	10 204
----------	--------------	--------	--------	--------	-------	--------

Forrás : Országos Magyar kir. Statisztikai Hivatal (1882). Budapest

A vizsgált időszakban még igen csekély mértékű volt az intézményes ellátás.

A fejtegetések mögött a kor életkörülményeire, jövedelemszerzési lehetőségeire is következtethetünk. A foglalkoztatás szerinti jellemzők előre vetítik a későbbi évtizedek fogyatékosok foglalkoztatási helyzetét is. Legnagyobb számban a földművelésnél dolgoznak a fogyatékos férfiak, alamizsnából közel egytizede él, és majdnem fele arányban foglalkozás nélküliek. A fogyatékosági típusok hasonló eloszlást mutatnak.

A nőkről készült összesítés adatai egyben a kor nemek közötti társadalmi szerepvállalásának különbségeit is érzékeltetik.

3. táblázat Az 1880. évi népszámlálás adatai a fogyatékosok foglalkozása szerint **Nő**

Foglalkozás	Népesség összesen	Fogyat. összes.	Vak	Siketn éma	Elmebet eg	Hülye
Értelmiségi	16 540	5	5			
Közszolga	937	2				2
Nyugdíjas	5 036	37	25	2	5	5
Háztartásnál foglalkozó	3 390 870	7 047	1 938	2 060	1 260	1 789
Földműveléssel- foglalkozó	973 465	2 572	454	940	442	736
Bányászatnál foglalkozó	445	4				4
Iparnál fogl.	75 193	174	26	87	32	29
Kereskedés. foglalkozó	19 680	26	9	2	7	8
Napszámos	503 675	1 104	173	337	227	367

Cseléd	384 050	526	32	198	86	210
Jövedel.-ből él	20 957	228	140	18	38	32
Alamizs.-ből él	30 906	2 982	1 526	437	433	675
Intézetben elh.		852	115	86	572	79
Bordélyháztulaj.	60					
Iskolába jár	830 001	302	35	111	37	119
Foglalk.nélküli	1 683 605	18 606	6 119	5 006	3 068	4 413
Kéjhölgy	2 595	1		1		
Fogs.letartózt.	1 177					
Összesen	7 939 192	34 468	10 597	9 285	6 118	8 468

Forrás : Országos Magyar kir. Statisztikai Hivatal (1882). Budapest

A teljes fogyatékos népességhez viszonyítva (72 194) mindkét nem esetében a fogyatékosok közel egyharmada (14 831 férfi, 11 497 nő) foglalkoztatott, a munkavégzők közül legnagyobb arányban a háztartásoknál alkalmazzák őket, illetve napszámosok. Több mint fele nem foglalkoztatott, de feltűnő az alamizsnából élők magas száma, amely részben a koldulást, mint pénzszerzési formát, valamint a hivatalos támogatásból származó jövedelemhez jutást tartalmazza.

Az **1890. évi népszámlálás** adataira jellemző, hogy az előző évekhez képest apadt a fogyatékosok aránya a népességben, melyet semmiféle tudományos magyarázattal nem lehet alátámasztani, inkább az adatfelvétel pontatlanságára utal. Az elemzések sokoldalúsága és igényessége a mai demográfiai felmérések kritériumaihoz közelít. Kitér a földrajzi területek szerinti, a foglalkozási, a nemek közti, a műveltségi, a családi állapot és a települések közötti megoszlásra, nagyon hasznos és átfogó képet adnak a korabeli állapotokról. Kiemelendő a fogyatékosok műveltség szerinti adatfeldolgozása, amely a későbbi tartalmi kifejtésben kapcsolódik a fogyatékos emberek képzettségi témához.

4. táblázat. Az 1890-es népszámlálás adatai a fogyatékosok műveltségi foka szerint

Nem, műveltségi fok	Népesség összesen	Fogyat. Összes.	Vak	Siketné ma	Elmebet eg	Hülye
Olvasni, írni tud	7 326 372	6 672	1 451	1 142	2 945	1 134
Csak olvasni tud	557 854	607	122	155	173	157
Sem olvasni, sem írni nem tud	9 465 172	58 266	16 790	17 727	7 418	16 331
Összesen	17 349 398	65 545	18 363	19 024	10 536	17 622
Férfi						
Olvasni, írni tud	4 095 964	4 247	942	754	1 756	795
Csak olvasni tud	122 209	281	58	96	55	72
Sem olvasni, sem írni nem tud	4 335 609	30 302	8 174	9 460	3 613	9 055
Összesen	8 553 782	34 830	9 174	10 310	5 424	9 922
Nő						
Olvasni, írni tud	3 230 408	2 425	509	388	1 189	339
Csak olvasni tud	435 645	326	64	59	118	85
Sem olvasni, sem írni nem tud	5 129 563	27 964	8 616	8 267	3 805	7 276
Összesen	8 795 616	30 715	9 189	8 714	5 112	7 700

Forrás : Országos Magyar kir. Statisztikai Hivatal (1893). Budapest

A fogyatékos népesség oktatási és képzési igényét a kor intézményes háttere még nem tudta kielégíteni. Ezzel magyarázható az igen magas arányú analfabétizmus az összes fogyatékosági kategóriában.

Az **1900-as népszámlálásra** jellemző, hogy egyre finomodik és differenciálódik a statisztikai feldolgozás, és az adatok tudományos alapú valamint társadalmi-gazdasági vonatkozásainak elemzése (a fogyatékos népesség száma 91 779 fő). Szakemberek felhívták a figyelmet arra, hogy a fogyatékoság felismerésének és kezelésének hiánya gazdasági következményeket is ró a társadalomra, de az egyén számára is fokozódnak a nehézségek: „...az ilyen egyének legtöbb esetben képtelenek egyéniségük teljes súlyával közreműködni a társadalomgazdasági szervezetben, s így erre nézve veszteséget jelentenek, sőt eltartásuk pozitív terhét is a társadalomra róják.” (Kenéz, 1906.)

A nemzetközi adatok is jól tükrözik, hogy Európa országaiban jelentős kérdésnek tekintették a fogyatékoságból adódó társadalmi szinten megjelenő problémakört.

5. táblázat Az európai országok fogyatékosági arányai

Ország	Esett tízezer lakosra		
	Elmebeteg, hülye, kretén siketnéma vak		
Norvégia	39,0	10,8	12,9
Nagybritannia	34,8	8,0	5,0
Svédország	34,1	11,1	8,3
Dánia	29,9	6,5	5,3
Svájc	29,1	24,5	7,4
Finnország	27,1	11,6	15,6
Poroszország	26,0	9,0	6,7
Magyar-birodalom	24,4	13,2	10,1
Belgium	21,9		
Ausztria	19,1	11,1	5,7
Franciaország	15,8	6,3	8,4
Portugália	15,5	3,0	12,5
Spanyolország	10,3	4,6	14,7
Olaszország	6,9	9,7	11,8
Bulgária	6,8	4,9	20,0
Szerbia	6,4	17,8	10,9

Forrás: Dr. Kenéz Béla (1906)⁴

Az adatokból kitűnik, hogy az értelmileg sérültek nagyobb arányban voltak jelen a skandináv országokban és a gazdaságilag fejlettebb országokban. Ennek magyarázata a betegbiztosítási

⁴ Dr. Kenéz Béla miniszteri segédtitkár a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal munkatársa foglalta össze az adatokat, és foglalkozott az európai felmérések adatainak összegyűjtésével. (Dr. Kenéz Béla: Magyarország népességi statisztikája. Budapest: Stampfel-féle Könyvkiadó Hivatal.1906. 45-48.o.) In: A fogyatékoság kérdése a magyar népszámlálások történetében. KSH. 1996. Budapest.

rendszer kiépülésének monitoring hatásában, a tudományos fejlődésen belül a diagnosztizáló módszerek differenciálódásában és az iskoláztatási rendszer színvonalában keresendő.

Az **1910-es népszámlálás** az utolsó jelentés a történelmi Magyarország helyzetéről. A fogyatékosági adatok gyűjtése megtörtént, azonban táblába rendezése elmaradt. Az 1920-ban tartott népszámlálás a Trianoni Békeszerződés tragikus következményeként jelentősen csökkent magyarországi terület népesség- és lakásadatait gyűjtötte össze. Az I. világháború pusztításaként újabb fogyatékosági kategóriák jelentek meg a népszámlálási adatokban. Megsokszorozódtak a háborús sebesülésekből adódó rokkantak, hadirokkantak száma. Ennek függvényében először kérdez rá a népszámlálás történetében az adatgyűjtés során a testi fogyatékoságra.

Az **1930-as népszámlálás** a gyógypedagógia és pszichológia tudományterületek fejlődését követve új kifejezéseket emelt be, megjelenik a szellemi fogyatkozás kifejezés, felvették a testi fogyatkozással kapcsolatos kérdéskört, valamint a keletkezés okának adatait is. A fogyatékosok száma 169 041 fő (132 457 férfi és 36 584 nő), ebből gazdaságilag aktív 41 648 fő, de keresőként csak 12 561 főt regisztráltak. Az adatok mögött a nemek közötti nagy különbséget még az első világháború okozta rokkantsági állapot is meghatározza, a keresők 13 %-os megcsappant aránya a magyar gazdaságot is súlytó gazdasági világválságra vezethető vissza. „...A gazdasági válság a magyarországi társadalom számára óriási megrázkódtatást okozott. Az elbocsátások a munkanélküliek – családtagokkal együtt számított – több milliós tömegét eredményezték...újra magasra szökött a halandóság görbéje, járványok, betegségek törtek ki.”⁵

Az **1941. évi népszámlálás** fogyatékosokra vonatkozó adatai nem fellelhetőek.

1. Demográfiai adatok a II. világháború után

A II. világháború után **1949-ben** a rendkívül nagy kormányzati adatszükséglet következtében jóval tágabb körű adatgyűjtés a jellemző. Megnőtt a fogyatékosok száma, amely a világpusztítás hatásaként is felfogható, a fogyatékosok körében a férfiak aránya 70,2 %, a nők körében 29,8 % volt, amely adat szintén a férfiak háborús sebesüléseire vezethető vissza.

⁵ Kaposi Zoltán a XX. század gazdaságtörténete I. 1918-1945. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1998.,119.o.

6. táblázat Az 1949. évi népszámlálás fogyatékoságok és csoportjai szerint. Forrás: KSH (1950)

Népesség	Fogyatékoság	Érzéki és értelmi	Testi
összesen		Fogyatékoság	
9 204 799	184 890	103 475	101 267

Népesség	Fogyatékoság	Érzéki és értelmi	Testi
Férfiak			
összesen		fogyatékoság	
4 423 420	129 763	65 003	78 172

Népesség	Fogyatékoság	Érzéki és értelmi	Testi
Nők			
összesen		fogyatékoság	
4 781 379	55 127	38 472	23 095

Európai viszonylatban az ENSZ is állást foglalt a népszámlálás és a fogyatékoság kérdéskörében. Meghatározta, hogy a népszámlálási adatgyűjtésnél a népességen belül kik, mely személyek tekinthetők fogyatékosnak. Az ENSZ szerint azok tartoznak a fogyatékosok csoportjába, akik egy hosszabb távon jelentkező (legalább 6 hónap) fizikai, szellemi vagy egyéb egészségügyi okok miatt bizonyos fajtájú és mennyiségű tevékenységre alkalmatlanok. **1960-tól és az azt követő 70-es és 80-as népszámlálás** a fogyatékosággal kapcsolatban nem tett fel kérdéseket, így az erre az időszakra vonatkozó adatok hiánya miatt nem lehet szélesebb körű, átfogó képet készíteni erről a népességről.

A gyógypedagógiai szakterület kismintás és egy-egy speciális területek vizsgálatát vállalta fel. A KSH a 80-as évektől szintén kisebb csoportokat és más céllal, de érintette a fogyatékosokról gyűjtött adatfeldolgozást.

Az 1990-es népszámlálás is foglalkozott a fogyatékosági kategóriával. Az információk alapján viszonylag széles volumenű képet kaphatunk a demográfiai helyzetről, a típusos előfordulásról, iskolázottság, foglalkoztatottság és lakáshelyzet állapotáról. A felmérés alapján 368 ezer fő vallotta magát valamilyen típusú és mértékű fogyatékosnak, amely a népesség 3,5 %-át alkotja. A valóságban azonban 400 vagy akár 500 ezer is lehetett a létszámuk. Legnagyobb arányban - 40 %-ban - a testi- és mozgásfogyatékosok voltak jelen, a látássérültek 18%, a beszéd- és hallássérültek 20% és az értelmi fogyatékosok közel 19%-os arányt mutattak az adatok alapján.

7. táblázat A foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ág, foglalkozási főcsoport és fogyatékoság szerint. Forrás: Dézsi (2004)

1990. év Foglalkozások sz.	Összesen	fogyatékos	nem fogyatékos
Mezőgazd. és erdőgazdálkodás	15,6	16,1	15,6
Ipar, építőipar	37,6	46,2	37,5
Szolgáltatási jellegű ágazatok	46,8	37,7	46,9
Összesen	100	100	100
Vezető, értelm.foglalkozású	16,4	12,4	16,4
Egyéb szellemi foglalkozású	17,1	14,5	17,2
Szolgáltatási foglalkozású	8,6	5,6	8,7
Mezőgazdasági foglalkozású	4,1	4,4	4,0
Ipari, építőipari foglalkozású	40,1	40,3	40,1
Egyéb foglalkozású	13,7	22,8	13,6
Összesen	100	100	100

A legnagyobb arányban az iparban és az építőiparban kapnak munkát, ahol az alacsonyabb iskolai végzettséggel és szakképesítés nélkül is jobb elhelyezkedési lehetőségek vannak.

A szolgáltatásban a nem fogyatékosokhoz képest kevesebben jelennek meg, ugyanez jellemző az értelmiségi és szellemi foglalkozások tekintetében is.

3. Az ezredfordulót (2000) követő adatok jellemzői

Az 1992. évi LXIII. (adatvédelmi) törvény a személyes jogok figyelembe vételével az egészségi állapotra vonatkozókat is a különleges adatok körébe sorolja, és fokozott védelemben részesíti. A népszámlálás szempontjából a fogyatékosok adatait ezt követően már nem kötelező megadni, az egyéni akarat és öndefiníció alapján lehet információkat kapni a 2001. évi népszámláláskor ezzel kapcsolatban. Az objektív adatgyűjtés ebben az esetben kétségesse válik. A statisztika új szemléletű definiálása szerint fogyatékos az, akinek olyan végleges, az egész további életére kiható testi vagy értelmi, illetve érzékszervi fogyatékosága van, amely gátolja őt a normális, a megszokott, a hagyományosan elvárható életvitel gyakorlásában.

A **2001. évi összeírás** hasonló rendszerrel és kérdéskategóriákkal gyűjtötte be az adatokat, amely szintén már viszonylag objektív képet ad a fogyatékosok társadalmáról.

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint 577 006 ezer fő volt a fogyatékosok száma, ez a népesség 5,7%-át tette ki.

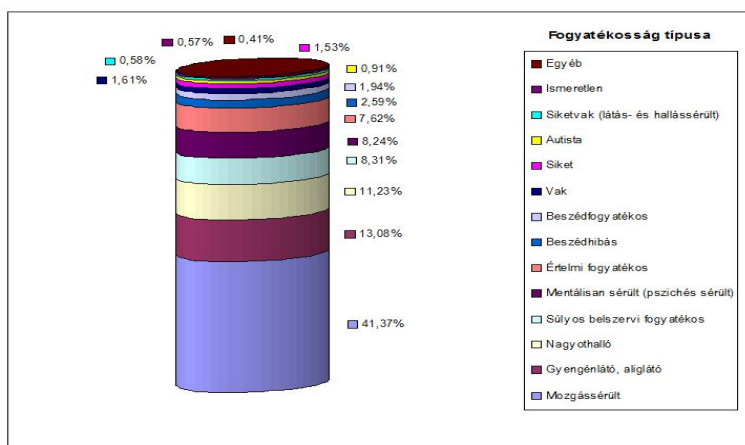
8. táblázat. A népesség fogyatékoság típusa és nemek szerint **2001-ben.** Forrás: Dézsi (2004)

Fogyatékoság típusa	Fogyatékosok száma	% arányban	Férfi	Nő
Mozgáskorlátozott	251 560	43,6	121 715	129 845
Látássérült	83 040	14,4	34 947	48 093
Értelmi fogyatékos	56 963	9,9	31 408	25 555
Hallássérült, beszédhibás	60 865	10,5	31 636	29 229
Egyéb	124 578	21,6	63 162	61 416
Összesen	577 006	100	282 868	294 138

A fogyatékosági típusok arányait tekintve a testi fogyatékosok és a mozgássérültek aránya 43,6%, az értelmi fogyatékosok aránya megközelítőleg 10%, a vakok és gyengénlátók aránya 14,4%, az egyéb fogyatékosokban szenvedők aránya 21,6%, (az 1990. évi adathoz képest 6,7%-kal növekedett). Hallás-és beszéd fogyatékosokban kb. 10% szenved. Legnagyobb arányban a mozgássérültek vannak jelen a fogyatékosok társadalmában. A legheterogénebb kóros és tüneti jellemzőkkel rendelkezik ez a kategória. Az egyéb fogyatékos csoportba a mentális és viselkedészavar széles spektrumú alcsoportjai sorolhatók.

A 2011. évi népszámlálás során hazánkban először alkalmazták az internetes kérdőíves kitöltés lehetőségét, melyet a lakosság szimpatikusnak vélt. Így a bizonyos intimitást igénylő kérdésekre az őszinte válaszadás jellemzőbb volt, amely az objektív adatgyűjtés egyik feltétele, a fogyatékosági állapotra vonatkozó kérdéskör is ebbe a kategóriába esik. Ennek függvényében az öndefiníció alapján 456.638 egyén vallja magát fogyatékosággal élőnek. A fenti ábra tükrözi a fogyatékosági típusok eloszlását. Az arányok hasonlóak a 10 évvel előtti eloszláshoz.

A **2011. évi népszámlálás** fogyatékoságra vonatkozó kategóriái némi változást mutatnak az előző felméréshez viszonyítva. Megjelenik az autisták csoportja, valamint a beszédhiba és beszéd fogyatékos közötti differenciálás.

1. ábra A fogyatékosági típusok megoszlása a fogyatékos társadalomban. **2011.** évi népszámlálás alapján. Forrás: KSH(2012)

A fogyatékoságra vonatkozó kérdések között szerepelt az akadályozottság megélése különböző élethelyzetekre vonatkoztatva. Viszonylag nagy arányban élnek meg a 21. században

is az önellátásban (24 %) mindennapi életben (50 %), a közlekedésben (46%), a tanulásban (24 %). Kevesebben élik meg az akadályozottságot a kommunikációban (14 %), és szintén 14 % nem érzi a fogyatékosága ellenére általánosságban az akadályozottságot.

Ezek az adatok egyértelműen tükrözik az adott társadalom akadálymentesítési színvonalát.

Ezen a téren nagymértékű és átfogó társadalmi kohézióra épülő komplex akadálymentesítési projekteket szükséges megvalósítani.

9.táblázat Összehasonlítás a 15 éves és idősebb fogyatékos személyek legmagasabb befejezett iskolai végzettsége 2001. és 2011. évi állapot alapján

Forrás: Dézsi, 2004., KSH 2012.

Fogyatékoság típusa	Összesen	Az ált. iskola első évfolyamát sem végezte el	Általános iskola				Középiskola		Egyetem, főiskola stb.
			együtt	1-3.	4-7.	8.	érettség nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi-vel	
Összesen 2001	548 203	22 636	356 804	11 548	124 613	220 643	58 911	81 422	28 430
Összesen 2011	467388	17977	231442	5199	50753	175490	81188	94791	41990

Az elmúlt években a foglalkoztatási, az oktatás-képzés és szociális ágazatban jelentős anyagi ráfordítással és kormányzintű szabályozással segítik a fogyatékosággal élő személyek társadalmi beilleszkedésüket. Jelentős változás tükröződik az iskolai végzettség tekintetében, különösen jó esélyeket hordoz a diplomások magas aránya, amely a későbbi munkaerő piaci megjelenés sikerességét irányozza elő. Dinamikusan folytatódik a kitagosítás (monstrum intézetek lakóotthonná alakítása, amelyben az individuum kibontakozása több lehetőséget kap), a munkába állítás és a köz-és felsőoktatásban tanulás eredményességének átfogó segítése.

IRODALOM

A Magyar Korona Országában az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei a hasznos háziállatok kimutatásával együtt. Pest, 1871. Országos Magyar kir. Statisztikai Hivatal

Dézi Betti (2004): Tanulmány az Országos Fogyatékosügyi Portálhoz

Kaposi Zoltán (1998): a XX. század gazdaságtörténete I. 1918-1945. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs

Dr. Kenéz Béla: Magyarország népességi statisztikája. Budapest: Stampfel-féle Könyvkiadó Hivatal. 1906. In: A fogyatékoság kérdése a magyar népszámlálások történetében. KSH. 1996. Budapest.

Dr. Klinger András - dr. Kepecs József (Szerk.) (1990, 1995): A magyar népszámlálások előkészítése és publikációi 1869-1990. Budapest: KSH

Lakatos Gyula (2005): Az emberi tőke. Budapest. Balassi Kiadó

Dr. Závoti Józsefné: A fogyatékosággal élők társadalmi integrációja a képzés, a foglalkoztatás és a rehabilitáció összehangolásával a hazai viszonyok és az Európai Unió-s elvárások függvényében PhD értekezés. NYME KTK SZI Doktori Iskola, 2010.

Az 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag (2016. 04.29)